

การจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี

สุนี คำนวลศิลป์* และกัญจนภรณ์ ปิยะธรรม

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

*Corresponding author: sunee@ms.su.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือศึกษารูปแบบการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิเคราะห์ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำกลุ่มไทยทรงดำ ผู้รู้หรือปราชญ์ของกลุ่ม ผู้นำชุมชน หน่วยงานท้องถิ่น และชาวบ้านเชื้อสายไทยทรงดำ ด้วยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล การสนทนากลุ่มย่อย ร่วมกับการสังเกต ใช้วิธีวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) ในการวิเคราะห์และตีความข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรีมีความร่วมมือกันในกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรม และชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและปฏิบัติให้ประสบผล ริเริ่มจัดทำ ดำเนินการ กระทั่งดูแลรักษา โดยมีการจัดการรักษาวัฒนธรรมในรูปแบบของการจัดงาน/กิจกรรมทางวัฒนธรรม การทำศูนย์และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมไทยทรงดำในโรงเรียน การตั้งกลุ่มทอผ้า การทำปฏิทินไทยทรงดำ และการจัดบริการทางวัฒนธรรม ปัจจัยเกื้อหนุนให้ชุมชนไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรีสามารถจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม คือ จิตสำนึกร่วมทางชาติพันธุ์ ผู้รู้/ผู้อาวุโสของชุมชน กลุ่มทางสังคม ผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และการสื่อสารประสานงาน ผลที่เกิดขึ้นไม่เพียงเกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมยังทำให้ชาวไทยทรงดำได้แสดงออกทางอัตลักษณ์และเชื่อมสัมพันธ์ชาติพันธุ์ให้เหนียวแน่น นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนไทยทรงดำ

คำสำคัญ : 1. การจัดการตนเองของชุมชน 2. การรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม 3. กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

Strategies for maintaining the cultural identity of Thai Song Dam ethnic group in Phetchaburi Province

Sunee Kamnuansin* and Kanjanaporn Piyathum

*Faculty of Management Science, Silpakorn University,
Phetchaburi 76120, Thailand*

**Corresponding author: sunee@ms.su.ac.th*

Abstract

This research examined strategies for maintaining the cultural identity of Thai Song Dam ethnic group in Phetchaburi Province and to investigate factors that influence the strategies for maintaining of the group's cultural identity. The qualitative research approach was adopted. Hence, the qualitative methods, namely in-depth interview, focus group discussion and observation were employed to collect data from leaders of the Thai Song Dam ethnic group, local learned men/scholars, community leaders, local officials and villagers. The thematic analysis method was used to analyze and synthesize the data collected from the field works. The results of this research indicate that Thai Song Dam group in Phetchaburi Province, are highly cooperative in cultural conservation activities. The community plays a vital role in the management of cultural identity conservation and contributes to the success of the activities. Their roles include organizing, operating, as well as preserving their cultural identities. The management of cultural conservation comprises organizing Thai Song Dam Cultural Fair and cultural activities; founding the community museum; designing Thai Song Dam culture lessons for local schools; forming the Thai Song Dam weaving group; re-creating Thai Song Dam calendar and cultural service arrangement. Factors influencing the Thai Song Dam group in managing the conservation of Thai Song Dam's cultural identity are a strong community spirit, an involvement of local learned men/seniors, local social groups, and local officials, and collaborative communication. The outcomes of these strategies include not only the conservation of Thai Song Dam's culture, but also the expression of cultural identity as well as the enhanced relationship of Thai Song Dam people which leads to the strength of the Thai Song Dam community.

Keywords: 1. Local self-management 2. Maintaining cultural identity 3. Thai Song Dam ethnic group

บทนำ

วัฒนธรรมเปรียบเสมือนชุมทรัพย์ทางปัญญาของคนแต่ละสังคมแต่ละกลุ่มชน เป็นแก่นแกนของชุมชนที่ปฏิบัติร่วมกัน แสดงถึงความเป็นกลุ่มเป็นเครือญาติ และจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกัน ประเทศไทยนั้นมีความหลากหลายเรื่องชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ประกอบด้วยประชากรหลากหลายเชื้อชาติหลายกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันในจังหวัดของภูมิภาคต่าง ๆ โดยกลุ่มชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไทนั้นเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ (Premsrirat, Deepadung, Buasrong, Srichampa, Thaweesak, Suwannakat, Choosri, Thawornpat, & Dumsa-Ard, 2004) แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกันบนรากฐานวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มและวัฒนธรรมร่วมของสังคมไทย หลายกลุ่มชาติพันธุ์มีศักยภาพ สามารถปรับตัวได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และการติดต่อสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่น โดยยังคงรักษาวัฒนธรรมเดิมของตนไว้ได้สืบมา ในขณะที่ปัจจุบันมีหลายกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ในภาวะการสูญเสียวัตถุวัฒนธรรม นั่นย่อมเท่ากับว่าความรู้ ภูมิปัญญาที่สืบทอดมากับวัฒนธรรมเฉพาะรวมทั้งสิ่งบ่งชี้รากเหง้าตัวตน ความสำนึกร่วมของกลุ่มซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาชุมชนสูญเสียไปด้วย

ไทยทรงดำ ไทดำ ไช่ หรือลาวไช่ เป็นคนท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ในจังหวัดเพชรบุรี (ชื่อไทยทรงดำ เรียกกลุ่มนี้ที่อยู่ในประเทศไทย) ได้รับการกล่าวถึงไว้ในคำขวัญอำเภอเขาชัยวันทั้งชื่อกลุ่มชนและอัตลักษณ์วัฒนธรรมแคนว่า “ภูเขางามถ้ำวิจิตร วิถีชีวิตไทยทรงดำ คุณค่าล้ำโบสถ์ไม้สัก หัตถกรรมหลัก ไม้ตาลกลึง ประสานซึ่งเสียงแคนวง” อำเภอเขาย้อยมีคนเชื้อสายไทยทรงดำอยู่จำนวนมาก โดยเฉพาะที่ตำบลหนองปร่ง ตำบลห้วยท่าช้าง และตำบลทับค้าง ถือกันว่าพื้นที่หนองปร่งเป็นถิ่นบ้านเกิดของชาวไทยทรงดำในประเทศไทยก่อนขยับขยายไปอยู่ในจังหวัดอื่น สืบมาแต่ครั้งอพยพจากถิ่นฐานดั้งเดิมในประเทศเวียดนามเข้ามายังไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2322 (Thai Throng-Dum Thailand Foundation, 2005) นอกจากนี้กระจายอยู่ตำบลต่าง ๆ ในทุกอำเภอของจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดอื่นที่มีคนไทยทรงดำอาศัยอยู่ ได้แก่ ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร พังงาโลก นครสวรรค์ พิจิตร และเลย (Burusphat, Deepadung, Suraratdecha, Patpong, Ardsmiti, & Setapong, 2011; Premsrirat et al., 2004)

กลุ่มไทยทรงดำมีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เด่นชัด ไม่ว่าจะเป็นภาษา (ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน) การแต่งกาย ทรงผม บ้านเรือน อาหาร ประเพณี พิธีกรรม การละเล่น รวมไปถึงความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา ซึ่งมีผู้ศึกษาไว้ในรายละเอียด ผลการวิจัยของ Muenjanchoey (2014) ได้สะท้อนให้เห็นว่า ทุนวัฒนธรรมของไทยทรงดำยังคงมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชุมชน แม้ในกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกที่หลั่งไหลเข้าแทนวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างต่อเนื่อง แต่สำหรับชาวไทยทรงดำนั้นวัฒนธรรมหลายอย่างไม่ได้สูญหายไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลง พวกเขายังปฏิบัติประเพณีพิธีกรรมสำคัญสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน คนไทยทรงดำในหลายพื้นที่มีความพยายามที่จะอนุรักษ์อัตลักษณ์วัฒนธรรมของกลุ่มตน ดังข้อมูลจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ที่ศึกษากลุ่มไทยทรงดำจังหวัดต่าง ๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น Ritthiphaophon (2012); Topanurakkun (2015); Thammawimutti, & Siriwong (2017) มูลเหตุหนึ่งที่ทำให้คนไทยทรงดำต้องการธำรงรักษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ต้องมองย้อนไปเมื่อครั้งที่กลุ่มนี้อพยพเข้ามาในประเทศไทยมีฐานะเป็นผู้อาศัยในแผ่นดินไทย อยู่ภายใต้อำนาจปกครองในสมัยนั้น แตกต่างจากชนกลุ่มอื่นในพื้นที่ (Ardsmiti, 2012) ตลอดจนจึงพยายามสร้างตัวตนในสังคมผ่านรากเหง้าทางวัฒนธรรม (อย่างที่เรียกว่า Ethnogenesis) ขณะเดียวกันก็แสดงความเป็นพลเมืองกลุ่มหนึ่งของประเทศไทย ในรายงานวิจัยของ Burusphat et al. (2011: 493) พบว่าชาวไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรียังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของตนไว้ได้ในระดับสูง

จากที่กล่าวมานำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาว่า ชุมชนไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรีมีการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในรูปแบบใดบ้าง รวมถึงมีอะไรเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งนี้มุ่งหวังให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถใช้เป็นประโยชน์ขยายผลไปสู่การพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์ท้องถิ่นในมิติด้านวัฒนธรรม และเป็นแนวทางในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสำหรับกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป ด้วยรากฐานทางวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญดังที่กล่าวมาตอนต้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการจัดการเพื่อรักษา

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
ในจังหวัดเพชรบุรี

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ประกอบด้วยเรื่อง
การจัดการและการจัดการตนเองของชุมชน อัตลักษณ์ทาง
วัฒนธรรม และการธำรงรักษาวัฒนธรรม มีสาระสังเขปดังนี้

1. การจัดการและการจัดการตนเองของชุมชน

การจัดการ (management) คือการกระทำหรือดำเนินการ
ในลักษณะใด ๆ ซึ่งอาจแสดงออกมาในรูปแบบของกิจกรรม
แผนงานหรือโครงการ และอื่น ๆ เพื่อให้สิ่งที่ดำเนินการนั้น
เป็นไปในแนวทางที่จะบรรลุเป้าหมาย ด้วยความพยายาม
ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เป็นกลไกในการสร้างเสริม
การอยู่ร่วมกันและการพัฒนาของชุมชน Phuangngams
(2019: 411, 683-698) ให้ความหมายการจัดการตนเอง
ของชุมชน (local-self management) ว่าหมายถึงการที่
ชุมชนมีความสามารถจัดการกับปัญหา หรือจัดการกับ
สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน (ด้านทรัพยากรชุมชน
วัฒนธรรมชุมชน ฯลฯ) และสรุปแนวทางหรือองค์ประกอบ
สำคัญที่ส่งผลให้ชุมชนสามารถจัดการตนเอง ในส่วนที่เป็น
กลไกหลักในการจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น ได้แก่
กลุ่มแกนนำและสมาชิกกลุ่ม และสภาผู้นำชุมชน และ
เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการตนเองว่าประกอบด้วย ศิล 5
ระบบเครือญาติ คุ่มบ้าน/โซนบ้าน/กลุ่มบ้าน/ละแวกบ้าน
แผนแม่บทชุมชน กลุ่ม/องค์กรชุมชนหรือเครือข่ายชุมชน
กฎ/ระเบียบ/กติกาที่ชัดเจน และระบบข้อมูล เป้าหมายหรือ
ผลที่จะเกิดขึ้นจากการจัดการตนเองของชุมชนคือความผูกพัน
ต่อถิ่นกำเนิด จิตสำนึกรักและหวงแหนชุมชน การพึ่งตนเอง
ของชุมชน และรูปแบบการจัดการตนเองที่เหมาะสม

2. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

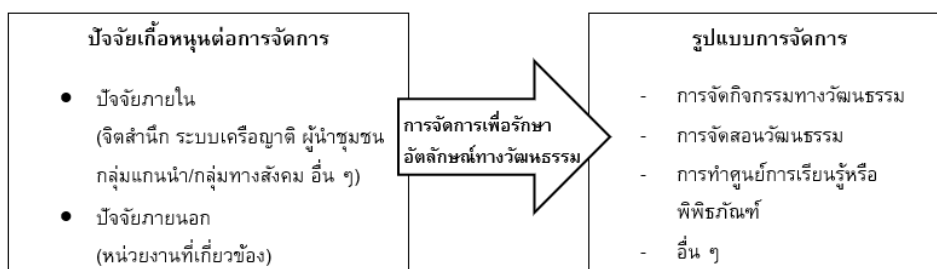
อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural identity) คือสิ่งที่เป็น
ลักษณะร่วมอันเป็นลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความเป็น
กลุ่มชาติพันธุ์ สังคม หรือชุมชน ถูกสร้างขึ้นมาและรักษา

สืบทอดด้วยกระบวนการส่งต่อความรู้ร่วมกันหรือการอบรม
ที่เหมือนกัน เช่น ประเพณี ภาษา สุนทรียศาสตร์ บรรทัดฐาน
และขนบธรรมเนียม เป็นต้น (Chen, 2014) คนแต่ละกลุ่ม
ชาติพันธุ์ได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการ
ด้านต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินชีวิตในสังคมเป็นไปอย่างเหมาะสม
ทำให้เกิดการหล่อหลอมให้สมาชิกของกลุ่มมีทัศนคติ
ความเชื่อ ความสนใจ ความคิดสร้างสรรค์ไปในทางเดียวกัน
กลายเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่ม Hall (1990) อธิบายว่า
อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีเพียงหนึ่ง แต่อาจมีหลายลักษณะที่
ประกอบขึ้นมา อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมทำให้เห็นความแตกต่าง
และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

3. การธำรงรักษาวัฒนธรรม

การธำรงวัฒนธรรม (cultural maintenance) หมายถึง
การรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ ไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา
มีความหมายใกล้เคียงและสัมพันธ์กับคำว่าอนุรักษ์ ทว่า
การอนุรักษ์นั้นมีนัยถึงการรักษาให้คงเดิมอยู่ด้วย ประมวล
จากเอกสารต่าง ๆ ได้ว่าวิธีการธำรงรักษาวัฒนธรรม
มีหลายรูปแบบ เช่น การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม
การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การจัดสอนวัฒนธรรม การ
ทำศูนย์การเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้
การถ่ายทอดวัฒนธรรมถือเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการรักษา
และสืบทอดวัฒนธรรม การธำรงรักษาวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้
และมีความยั่งยืนต้องเกิดจากจิตใจที่อยากจะทำ และ
กระบวนการทำงานที่ประสานความร่วมมือระหว่างคนภายใน
ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ

ผู้วิจัยใช้แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนข้างต้น
เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการจัดการ
ของชุมชนเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แนวคิด
อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อทำความเข้าใจการแสดงออก
ทางวัฒนธรรม และใช้แนวคิดการธำรงรักษาวัฒนธรรม
ในการศึกษารูปแบบวิธีในการจัดการรักษาอัตลักษณ์ทาง
วัฒนธรรม โดยสร้างเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังแสดงใน
ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยทบทวนแนวคิดทางทฤษฎี ข้อมูลเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทยทรงดำ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2563 - สิงหาคม 2564 มีวิธีการดังนี้

1. กำหนดพื้นที่วิจัยและกลุ่มตัวอย่าง เลือกอำเภอเขาย้อยเป็นพื้นที่วิจัยหลักเนื่องจากมีคนเชื้อสายไทยทรงดำจำนวนมากกระจายอยู่ในทุกตำบล รวมทั้งที่ชุมชนไทยทรงดำอำเภอใกล้เคียง ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอหนองหญ้าปล้อง อำเภอบ้านลาด อำเภอบ้านแหลม และอำเภอท่ายาง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยผู้นำกลุ่มไทยทรงดำ ผู้รู้หรือปราชญ์ของกลุ่ม ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวม 20 คน และจากชาวบ้านเชื้อสายไทยทรงดำคนอื่น ๆ เพิ่มเติม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในเบื้องต้นสำรวจพื้นที่และหาผู้ที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (snowball sampling technique) หลังจากผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จึงดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม ด้วยวิธีการพูดคุยสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (in-depth interview) และสนทนากลุ่มย่อย (focus group) เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างกว้างขวางและผ่านการไตร่ตรองของกลุ่ม ใช้แนวข้อคำถามที่เตรียมไว้เพื่อนำไปสู่ประเด็นอื่น ๆ เพิ่มขึ้นระหว่างการพูดคุย ในระหว่างการสัมภาษณ์และอยู่ในพื้นที่วิจัย ทำการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ถ่ายภาพประกอบการศึกษาและขอภาพถ่ายจากชุมชนสำหรับกิจกรรมที่ไม่ได้มีจัดขึ้นในช่วงเวลาที่ดำเนินโครงการวิจัยด้วยข้อจำกัดจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลภาคสนามนำมาจัดจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัย วิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) ตีความข้อมูลโดยใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัยเป็นแนวทาง จากนั้นตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของผลการวิเคราะห์กับผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง

ผลการวิจัย

1. รูปแบบการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี

คนเชื้อสายไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรีปฏิบัติวัฒนธรรมทั่วไปเหมือนกับคนท้องถิ่นกลุ่มอื่นๆ และปฏิบัติ

ชนบประเพณีของไทยทรงดำในวิถีชีวิตด้วย พวกเขามีความพยายามในการที่จะรักษา พิธีกรรม และสืบทอดวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตน โดยมีการจัดการเพื่อรักษาวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ในรูปแบบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 การจัดงาน/กิจกรรมทางวัฒนธรรม

การจัดงานหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมมีทั้งที่จัดเป็นงานประจำปี และที่จัดขึ้นตามโอกาส

1.1.1 การจัดงานไทยทรงดำประจำปี

ชุมชนไทยทรงดำได้ร่วมกันสืบสานงานประเพณีดั้งเดิม โดยกำหนดจัดขึ้นเป็นงานประจำปีและจัดต่อเนื่องทุกปี ในช่วงเดือนเมษายน เรียกกันในหมู่ไทยทรงดำว่า งานอันกอนพอนแคน (อันกอนคือโยนลูกช่วง และพอนแคนคือรำประกอบดนตรีแคน) สืบเนื่องมาแต่สมัยก่อนที่เมื่อว่างเว้นจากการทำนาช่วงสงกรานต์ก็จะมีจัดงานรื่นเริงร่วมกันแม้ปัจจุบันวิถีชีวิตจะต่างไปจากเดิมแล้วก็ตามการจัดงานยังมุ่งเพื่อสานสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องชาวไทยทรงดำให้ได้มาพบปะกัน มีประมาณ 16-17 หมู่บ้านในตำบลของอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรีที่มีการจัดงานประเพณีไทยทรงดำประจำปี โดยตกลงกำหนดวันไม่ให้ซ้อนกันและถือเอาวันเดิมทุกปี เพื่อให้คนต่างหมู่บ้านมาร่วมงานได้ ยกตัวอย่าง วันที่ 1 เมษายน ที่บ้านเด่นตำบลวังตะโก อำเภอเมือง วันที่ 10 ที่วัดหนองปรัง (บ้านหนองปรัง) ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย เป็นต้นไล่เรียงมาจนถึงวันที่ 30 เมษายน ที่วัดศีลคุณาราม (บ้านบ่อ) ตำบลหนองชุมพลเหนือ อำเภอเขาย้อย การจัดงานไทยทรงดำประจำปีดำเนินการโดยกลุ่มผู้นำไทยทรงดำของหมู่บ้านต่าง ๆ ร่วมกับพี่น้องชาวไทยทรงดำ และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในท้องถิ่น สถานที่จัดงานใช้พื้นที่วัดหรือที่ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำของหมู่บ้าน ในวันงานชาวไทยทรงดำทุกเพศทุกวัยจะร่วมใจกันแต่งกายด้วยชุดไทยทรงดำมาร่วมงาน บ้างแต่งแบบประยุกต์ นำให้คนในท้องถิ่นเชื้อสายอื่นที่มาเที่ยวงานแต่งทำนองไทยทรงดำหรือเน้นโทนสีออกดำด้วย ภายในงานมีจัดเลี้ยงอาหารพื้นบ้านไทยทรงดำ เช่น แกงหน่อส้ม แกงเผาะ แจ่ว เป็นต้นที่ชาวบ้านนำมาร่วมหรือช่วยกันทำไว้ให้บริการแก่ผู้มาร่วมงาน มีออกร้านจำหน่ายสินค้าชาติพันธุ์ ช่วงพลบค่ำมีการแสดงและสาธิตการละเล่นของไทยทรงดำบนเวทีที่ตกแต่งแสดงอัตลักษณ์ จากนั้นเป็นพิธีการเปิดงานโดยผู้หลักผู้ใหญ่ของจังหวัดหรือท้องถิ่น บางหมู่บ้านจัดประกวดธิดาไทยทรงดำเพิ่มสีสันของงาน ปิดท้ายด้วยกิจกรรม

เล่นแคนรำแคนร่วมกันด้วยบรรยากาศคึกครื้นสนุกสนาน จนดึกดื่น ดังในภาพที่ 2 สำหรับการเล่นลูกช่วงหรืออันกอน ในปัจจุบันหลายหมู่บ้านได้ตัดกิจกรรมนี้ออกไป

นอกจากนี้ กลุ่มไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรีร่วมกับเครือข่ายไทยทรงดำจังหวัดอื่นจัดงานใหญ่ใช้ชื่อว่า “งานไทดำรวมใจ เทิดไท้พระจอมเกล้า” หรือเรียกกันว่างานลาวหลามเจ้า ณ อุทยานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนครคีรี อำเภอเขาชะเมา และสถาปนาเป็นงานประจำปีในวันที่ 5 เมษายน ซึ่งไม่ตรงกับงานไทยทรงดำประจำปีที่อื่น ๆ ครั้งแรกจัดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2553 และจัดต่อเนื่องมาทุกปีจนถึงปัจจุบัน จุดมุ่งหมายของการจัดงานเพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ที่ทรงมีต่อชาวไทยทรงดำ รวมทั้งใช้เป็นโอกาสให้พี่น้องชาวไทยทรงดำที่โยกย้ายไปอยู่ในจังหวัดอื่น ๆ ได้กลับมาเยือนถิ่นฐานเดิม

จังหวัดเพชรบุรีช่วงตรุษสงกรานต์ คนไทยทรงดำรวมถึงแขกผู้ใหญ่ที่มาร่วมงานจะแต่งกายด้วยชุดไทยทรงดำอย่างสวยงาม จัดริ้วขบวนธงประดับ แห่เสลี่ยงพระบรมรูปจำลองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในท่อนองลาวหลามเจ้าเดินเท้าขึ้นพระนครคีรี (เขาวัง) มีผู้ว่าราชการจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการนำขบวนขึ้นไปถวายราชสดุดีและประกอบพิธีสักการะตามขนบธรรมเนียมไทยทรงดำดังในภาพที่ 3 ช่วงค่ำจัดให้มีกิจกรรมการแสดงวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำจากแต่ละจังหวัด บริเวณงานจัดขุมนิทรรศการเรื่องราวความเป็นมาและวิถีชีวิตวัฒนธรรมบรรยากาศเหมือนงานประเพณีไทยทรงดำครั้งอื่น ๆ ปิดท้ายด้วยการเล่นแคนรำแคน

กลุ่มไทยทรงดำได้ใช้การจัดงานประเพณีประจำปีเพื่อแสดงตัวตนทางวัฒนธรรมและสร้างความเข้มแข็งทางชาติพันธุ์ให้เกิดแก่หมู่ไทยทรงดำ หากหมู่บ้านใดจัดงาน

ภาพที่ 2 กิจกรรมเล่นแคนรำแคน งานประเพณีไทยทรงดำประจำปี ณ วัดหนองปรัง เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2562 (ที่มา : Dongdee Srisom)

ภาพที่ 3 งานไทดำรวมใจ เทิดไท้พระจอมเกล้า ครั้งที่ 5 เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2562 (ที่มา : Dongdee Srisom)

จะมีคนเชื้อสายไทยทรงดำทั้งในหมู่บ้านเดียวกันและต่างหมู่บ้านมาร่วมงานจำนวนมาก รวมทั้งจากต่างจังหวัด และเมื่อชุมชนไทยทรงดำจังหวัดอื่นจัดงานประจำปี คนไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรีส่วนหนึ่งก็จะไปร่วมงาน กล่าวกันว่าเป็นธรรมเนียมเราไปเขา เขามาเรา กลายเป็นงานรวมญาติชาติพันธุ์ไทยทรงดำ

1.1.2 การจัดงานทางวัฒนธรรมตามโอกาส

บางหมู่บ้านมีการจัดงานหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมไทยทรงดำอื่น ๆ เป็นครั้งคราวตามโอกาส เช่นที่ชุมชนบ้านหนองเข้ ตำบลหนองปร่ง อำเภอเขาย้อย ชุมชนบ้านสามเรือน ตำบลท่าตะคร้อ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จัดงานดำข้าวเฒ่าไทยทรงดำ และครั้งล่าสุดจัดที่ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำเขาย้อย อำเภอเขาย้อย ดังแสดงในภาพที่ 4 จุดประสงค์เพื่อฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิมตามวิถีชาวนาไทยทรงดำที่เคยปฏิบัติกันมาทว่ากำลัง

จะสูญหาย ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ โดยงานดำข้าวเฒ่าจะจัดช่วงเดือนอ้ายเดือนยี่ตามตามปฏิทินจันทรคติ (ธันวาคม-มกราคม) ตรงกับฤดูเก็บเกี่ยว ข้าวเฒ่าที่นำมาทำข้าวเฒ่าเป็นอาหารสำคัญใช้ในพิธีเช่นไหว้ผีเรือนผีบรรพบุรุษ อย่างเช่น พิธีปาดตงที่ถือปฏิบัติทุกครอบครัว สมัยก่อนดำข้าวเฒ่าไว้สำหรับรับประทานด้วย นอกจากนี้การจัดงานยังหวังให้เป็นกิจกรรมพบปะรื่นเริงเพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่พี่น้องเชื้อสายไทยทรงดำและคนในชุมชนงานอื่น ๆ ได้แก่ งานนมัสการชาติพันธุ์ดีแต่ดีดีว่า จัดขึ้นโดยเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์เมืองเพชรบุรี มีกลุ่มไทยทรงดำเป็นหัวแรง เยาวชนกลุ่มรักหนองปร่ง ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ชาติพันธุ์และศิลปวัฒนธรรม สร้างความร่วมมือระดับชุมชน กิจกรรมมีการแสดงวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำและของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในจังหวัด

ภาพที่ 4 การแข่งขันดำข้าวเฒ่า ในงานลานวัฒนธรรมอำเภอเขาย้อย สืบสานตำนานข้าวเฒ่าไทยทรงดำ ณ ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำเขาย้อย เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2563 (ที่มา : Sunee Kamnuansin, & Kanjanaporn Piyathum)

1.2 การทำศูนย์และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ในพื้นที่ชุมชนไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรีมีศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำหลายแห่ง โดยกลุ่มชาวบ้านไทยทรงดำเป็นผู้ริเริ่ม จัดหาวัสดุและร่วมกันสร้าง จำแนกได้เป็น 2 ลักษณะตามจุดมุ่งหมายของการจัดตั้ง ลักษณะแรกจัดสร้างเป็นศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำของหมู่บ้านเพื่อใช้แสดงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และเป็นสถานที่ศูนย์รวมจัดกิจกรรมของชาวไทยทรงดำ โดยเฉพาะงานประเพณีประจำปี พบว่ามีศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำวังตะโก ตำบลวังตะโก ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำทับคาง ตำบลทับคาง ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านท่าโล้ ตำบลยางหย่อง ศูนย์วัดหนองปร่ง และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านหนองจิก

ตำบลหนองปร่ง ทุกแห่งสร้างเรือนไทยทรงดำจำลองแบบดั้งเดิม (มักเรียกว่าเฮือนลาว) ไว้เป็นตัวศูนย์บนพื้นที่ลานกว้าง พร้อมทั้งจัดวางอุปกรณ์เครื่องใช้ไทยทรงดำไว้ด้วย เหตุที่ใช้เรือนไทยทรงดำได้รับคำบอกเล่าว่าเพราะเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเห็นง่าย อยู่ที่ไหนก็ต้องมีบ้านให้ความรู้สึกถึงความเป็นบ้านเป็นหมู่บ้านของกลุ่มตน ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำหมู่บ้านได้รับการดูแลโดยผู้นำชุมชนและองค์กรการบริหารส่วนตำบลเข้ามามีส่วนร่วมอีกลักษณะหนึ่งเป็นศูนย์ในโรงเรียน ศูนย์ใหญ่ประจำตำบลและพิพิธภัณฑ์ส่วนตัว จัดสร้างขึ้นเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและจัดแสดงสิ่งของทางวัฒนธรรมไทยทรงดำ สำหรับศูนย์วัฒนธรรมในโรงเรียนมีศูนย์ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ

โรงเรียนเขาย้อยวิทยา อยู่ภายในอาคาร จัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ในวิถีชีวิตของคนไทยทรงดำ และใช้เป็นห้องเรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำสำหรับนักเรียนและผู้สนใจ ศูนย์แห่งใหญ่คือศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำเขาย้อย พัฒนามาจากศูนย์วัฒนธรรมเดิมของชุมชน ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของเทศบาลตำบลเขาย้อยและมีเจ้าหน้าที่ให้บริการ ภายในศูนย์จัดแสดงเรือนที่พักอาศัยและนิทรรศการประวัติเรื่องราวของไทยทรงดำ มีที่พักแบบโฮมสเตย์ ที่นี้ยังใช้เป็นสถานที่จัดงานวัฒนธรรมไทยทรงดำรวมทั้งงานอื่น ๆ ของชุมชน

นอกจากนี้ในชุมชนหนองปรัง ตำบลเขาย้อย มีพิพิธภัณฑ์ปานถนอม ตั้งขึ้นโดยอาจารย์ถนอม คงยิ้มละมัย ปราชญ์ชาวไทยทรงดำท่านหนึ่ง ภายในพิพิธภัณฑ์ซึ่งอยู่ในส่วนของบ้านจัดเป็นมุมแสดงข้าวของเครื่องใช้ที่ท่านสะสมและได้รับบริจาคมา นำเสนอเรื่องราววิถีชีวิตของชาวไทยทรงดำครบถ้วนตั้งแต่เกิดจนตาย โดยได้มีนักวิชาการจากสถาบันต่าง ๆ เข้ามาช่วยพัฒนาพิพิธภัณฑ์ ลูกหลานไทยทรงดำก็ได้ใช้เป็นสถานที่เรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำด้วย ดังแสดงในภาพที่ 5

(1)

(2)

(3)

(4)

ภาพที่ 5 ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านท่าโล้หลังปรับปรุง (1) ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำในโรงเรียนเขาย้อยวิทยา (2) ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำเขาย้อย (3) และพิพิธภัณฑ์ปานถนอม (4)
(ที่มา : Sunee Kamnuansin, & Kanjanaporn Piyathum)

1.3 การจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมไทยทรงดำในโรงเรียน

โรงเรียนเข้ามาสนับสนุนในการสอนวัฒนธรรมไทยทรงดำโดยจัดไว้ในหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้เด็กเห็นคุณค่า

ได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติวัฒนธรรมพื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เชิญปราชญ์ชาวบ้านเข้าร่วมถ่ายทอด พบว่ามี 2 โรงเรียน แห่งแรกที่โรงเรียนวัดหนองปรัง (บุญมานุสรณ์) ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย เป็นโรงเรียนระดับอนุบาล

ถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ประมาณ 90% ของนักเรียนมีเชื้อสายไทยทรงดำรวมทั้งครูบางท่าน จัดสอนวัฒนธรรมไทยทรงดำในช่วงเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้นละ 1-2 คาบเรียนต่อสัปดาห์ ปัจจุบันใช้รูปแบบ Taidam Model จัดทำหลักสูตร “วัฒนธรรมพื้นบ้าน (ไทยดำศึกษา)” มีแบบเรียนและกิจกรรมหลายด้าน ทั้งด้านอาหาร ด้านเสื้อผ้าและการแต่งกาย ด้านที่อยู่อาศัยและวิถีชีวิต และยารักษาโรค รวมทั้งด้านภาษา บางโอกาสนำนักเรียนเรียนรู้นในชุมชนและร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมของชุมชน รณรงค์ให้นักเรียนและครูแต่งกายชุดไทยทรงดำทุกวันศุกร์ ดังแสดงในภาพที่ 6 อีกแห่งที่โรงเรียนเขาย้อยวิทยา เป็นโรงเรียน

ระดับมัธยมศึกษาประจำอำเภอเขาย้อย นักเรียนส่วนหนึ่งมีเชื้อสายไทยทรงดำรวมทั้งครูบางท่าน อัตลักษณ์นักเรียนที่โรงเรียนคาดหวัง “ยิ้มง่าย ไหว้สวย ช่วยงานสืบสานไทยทรงดำ” ได้มีการจัดสอนวัฒนธรรมไทยทรงดำสอดแทรกในกลุ่มสาระวิชา เช่น วรรณกรรมท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรม ภาษาและตัวอักษร นาฏศิลป์ เป็ดวิชาเลือกและกิจกรรมชมรมตามความสนใจ เช่น ดนตรีแคน อาหารพื้นเมือง เป็นต้น โดยจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น รณรงค์แต่งชุดไทยทรงดำในทุกวันศุกร์ นอกจากนี้โรงเรียนส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนทำกิจกรรมกับชุมชน และร่วมเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำตามโอกาส

ภาพที่ 6 กิจกรรมการทำเอื้อแส หรือเย็บผ้า (ซ้าย) และการเรียนในชุมชนกับปราชญ์ชาวบ้าน (ขวา)
(ที่มา : Watnongprong School)

1.4 การตั้งกลุ่มทอผ้าไทยทรงดำ

เสื้อผ้าไทยทรงดำนอกจากสำหรับสวมใส่ในชีวิตประจำวันแล้วคนไทยทรงดำยังต้องมีไว้เฉพาะสำหรับใส่ในงานพิธี แต่เดิมจะทอและตัดเย็บเอง ปัจจุบันเหลือผู้ยังทอผ้าเพียงบางบ้านในชุมชนไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรี บางหมู่บ้านจึงตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นมา เช่น กลุ่มทอผ้าไทยทรงดำชุมชนหนองปร่ง กลุ่มทอผ้าไทยทรงดำเขาย้อย กลุ่มผ้าทอไทยทรงดำบ้านท่าโล้ และกลุ่มทอผ้าไทยทรงดำบ้านแม่ประจันต์ เป็นต้น เริ่มจากการรวมตัวของกลุ่มแม่บ้านและผู้สูงอายุที่ต้องการสืบสานการทอผ้าพื้นบ้านไทยทรงดำ และเพื่อเป็นการสร้างรายได้ ดังที่ประธานของกลุ่มทอผ้าบ้านท่าโล้ บำจรัส บุญน้อย (Bunnoi, interview, 2021) เล่าให้ฟังถึงที่มาของการตั้งกลุ่มผ้าทอบ้านท่าโล้ว่า “ต้องทอผ้าไทยทรงดำไว้ใส่อยู่แล้ว เหลือก็จำหน่ายได้ และอยากจะทำสืบสานการทอผ้าไทยทรงดำด้วย ซึ่งนับวันจะเหลือน้อย”

ต่อมามีหน่วยงานของท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุนสำหรับอุปกรณ์และพัฒนาการทอ สถานที่ใช้ทอผ้าคือที่บ้านผู้นำกลุ่มทอผ้าบาง บ้านสมาชิกแต่ละคน หรือศูนย์ที่สร้างขึ้นเฉพาะงานทอมีทั้งผ้าชิ้น ผ้าถุง และตัดเย็บเป็นเสื้อไทยทรงดำ (เช่น เสื้อฮี เสื้อก้อม ฯลฯ) ผ้าขาวม้า และงานทอประยุกต์อื่น ๆ ดังในภาพที่ 7 ผ้าทอของกลุ่มนอกจากจำหน่ายตามชาวบ้านแล้วยังนำไปจัดแสดงและออกร้านจำหน่ายในงานต่าง ๆ หากมีผู้มาศึกษาดูงานผ้าทอท้องถิ่น กลุ่มก็จะจัดสาธิตการทอผ้าให้แก่ผู้สนใจ

1.5 การจัดทำปฏิทินไทยทรงดำ

ปฏิทินไทยทรงดำทำขึ้นเพื่อเผยแพร่การนับวันแบบคนไทยทรงดำ แจกจ่ายให้กับพี่น้องชาวไทยทรงดำหมู่บ้านต่าง ๆ โดยมีชมรมไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรีเป็นผู้ดำเนินการสำหรับกลุ่มไทยทรงดำในจังหวัด ทนุจัดทำขอรับบริจาคจากพี่น้องชาวไทยทรงดำ หน่วยงาน รวมถึง

ภาพที่ 7 การทอผ้าไทยทรงดำและเย็บเสื้อฮิองสมาชิกกลุ่มผ้าทอไทยทรงดำบ้านท่าไล่ (ที่มา : Nasita Yodkhae)

บริษัทห้างร้านต่าง ๆ ซึ่งจะระบุนามผู้บริจาคแต่ละปีไว้ในปฏิทิน บางปีจัดทำในนามเครือข่ายร่วมกันระหว่างมูลนิธิไทยทรงดำประเทศไทย ชมรมไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรี ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ (ไตดำ) ประเทศไทย สมาคมไทดำ (ประเทศไทย) และกลุ่มไทยทรงดำจังหวัดอื่น จัดสรรแจกจ่ายไปให้พี่น้องไทยทรงดำจังหวัดที่ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดทำ ปฏิทินไทยทรงดำฉบับปี พ.ศ. 2560 เป็นฉบับแรกในนามของชมรมไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรี นอกจากนี้ยังพบว่าปฏิทินทำนองปฏิทินไทยทรงดำ (ลงคำเรียกวันแบบไทยทรงดำ) จัดทำขึ้นโดยหน่วยงานท้องถิ่น เช่น สำนักงานเทศบาลตำบลเขาย้อย และองค์การบริหารส่วน

ตำบลหนองชุมพล

ชาวไทยทรงดำได้ใช้ปฏิทินไทยทรงดำเพื่อดูวันทำพิธีกรรม หน้าปฏิทินไทยทรงดำมีข้อความบางตอนใช้ภาษาและตัวอักษรไทยทรงดำ คำเรียกวันแบบไทยทรงดำกำกับไว้บนวันที่ตามสากล และข้อความย้ำเตือนอย่าลืมปาดตง (พิธีเซ่นผีบรรพบุรุษในรอบ 10 วัน) ดังปรากฏในภาพที่ 8 แต่ละฉบับยังลงกำหนดวันจัดงานไทยทรงดำประจำปีของทุกชุมชนรวมทุกจังหวัด สอดแทรกภาพกิจกรรม ประเพณี วิถีชีวิตของกลุ่มไทยทรงดำไว้ด้วย ขึ้นอยู่กับการออกแบบในแต่ละปี

ภาพที่ 8 ตัวอย่างหน้าปฏิทินไทยทรงดำเดือนมกราคม (ที่มา: Sunee Kamnuansin)

* การนับวันแบบไทยทรงดำ หรือ “มือผู้ลาว” (มือคือวัน หมายความว่าวันของคนลาวโซ่ง) แบ่งเป็น 10 วัน ตามลำดับคือมือช่วง มือเต่า มือกำ มือกบ มือฮับ มือฮาย มือเมิง มือเป็ก มือกัต และมือชด นับต่อกันจนครบแล้วเริ่มต้นใหม่ สำหรับมือฮับ มือกัต และมือชดถือว่าเป็นวันไม่ดี คนไทยทรงดำจะไม่จัดงานมงคลตรงกับสามวันนี้

1.6 การจัดบริการทางวัฒนธรรม

การจัดบริการทางวัฒนธรรมเป็นการจัดเสนอหรืออำนวยความสะดวกทางด้านวัฒนธรรม ในงานบุญหรืองานรื่นเริงของชาวไทยทรงดำมักมีดนตรีแคนประกอบ โดยเฉพาะงานอื่นก่อนพ่อนแคนซึ่งมีการเล่นดนตรีแคนยาวนานต่อเนื่องตลอดกิจกรรม แต่เดิมก็เป็นกลุ่มชาวบ้านไทยทรงดำผู้สันทัดดนตรีแคนมาร่วมเล่นแคนสลับเปลี่ยนกันทั่วการเล่นแคนมีน้อยลงและผู้ที่มีอายุมากขึ้นก็เริ่มเล่นแคนยาวนานไม่ไหว จึงเกิดมีบริการเล่นดนตรีแคน โดยตั้งเป็นคณะวงแคน ผู้ร่วมคณะเป็นชาวบ้านไทยทรงดำที่มีความสามารถในการเล่นแคนหรือเป็นเด็กรุ่น ๆ ที่ได้รับการฝึกจากคณะ ฝึกจากครอบครัว หรือเป็นเด็กนักเรียนที่ได้เรียนดนตรีแคนจากโรงเรียน ในชุมชนไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรีมีวงแคนอยู่หลายวงและมีเกือบทุกตำบลทั้งที่เล่นดนตรีแคนไทยทรงดำแบบดั้งเดิมและแบบประยุกต์วงเล็กหรือวงใหญ่ ให้บริการตามแต่มีผู้ติดต่อต้องการ รวมทั้งมีวงแคนของโรงเรียนขยาย้อยและโรงเรียนวัดหนองปรังส่วนที่เป็นการเล่นแคนแบบร่วมด้วยช่วยกันของชาวบ้านก็ยังพอมียุอยู่ในกิจกรรมเล็ก ๆ ชุมชนไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรียังคงมีการจัดพิธีศพตามธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมและให้ความสำคัญกับพิธีกรรม ตามชนบทประเพณีจะต้องมีผู้ทำพิธีศพและมีการเห็ดแแล้ว (ทำเครื่องใช้ในการประกอบพิธี) ปัจจุบันมีการรับจัดพิธีศพแบบครบทุกขั้นตอนหรือเฉพาะทำเครื่องใช้ในพิธี ทำเห็ดแแล้ว (บ้านหรือเรือนจำลองให้ผู้ตาย) โดยผู้รับจัดพิธีศพเป็นคนเชื้อสายไทยทรงดำที่มีความรู้ในเรื่องพิธีกรรมและอาจมีทีมร่วมด้วยกันหลายคน งานพิธีในปัจจุบันก็มักจะติดต่อผู้รับจัดตามความสะดวกและปัจจัย การที่ในชุมชนมีคณะวงแคนและการบริการรับจัดพิธีศพเช่นที่กล่าวมานี้ นับว่าเป็นการจัดการในหมู่คนไทยทรงดำด้วยกัน เพื่ออำนวยความสะดวกให้สามารถดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมไทยทรงดำเรื่องนั้น ๆ ได้ ผู้บริการได้รับค่าตอบแทนกลายเป็นอาชีพเสริม ผลที่ตามมาเป็นการช่วยสืบต่อและธำรงวัฒนธรรม นอกจากนี้ ชุมชนในนามหมู่บ้านหรือกลุ่มไทยทรงดำให้การจัดแสดงหรือจัดสาธิตวัฒนธรรม เช่น พ่อนแคน การทำอาหารพื้นบ้าน เป็นต้น ในโอกาสเมื่อมีคณะมาดูงานหรือต้อนรับแขกของหน่วยงานที่ได้รับการติดต่อมาทางกลุ่มหรือผู้นำชุมชน การออกร้านหรือบูทวัฒนธรรม จัดนิทรรศการ ในงานหรือเทศกาลต่าง ๆ โดยมีชาวบ้านไทยทรงดำที่สันทัดวัฒนธรรม ร่วมด้วยกลุ่มเยาวชน

ที่ได้รับการฝึกฝนจากปราชญ์ชาวบ้านหรือจากโรงเรียนเป็นผู้แสดงหรือสาธิต ยังผลให้วัฒนธรรมไทยทรงดำได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณะและได้รับการสืบทอดในหมู่ผู้บริการวัฒนธรรม

2. ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี

ชุมชนไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรีสามารถดำเนินการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ นั้นเพราะมีสิ่งต่อไปนี้เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการจัดการ

2.1 จิตสำนึกร่วมทางชาติพันธุ์

สมาชิกชุมชนมีจิตสำนึกในความเป็นคนเชื้อสายไทยทรงดำ สานสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มไทยทรงดำด้วยกัน และยังคงสืบทอดประเพณีพิธีกรรมสำคัญในวิถีชีวิตโดยเฉพาะพิธีที่เกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ปัจจัยความมีจิตสำนึกร่วมทางชาติพันธุ์ทำให้เกิดความหวงแหนและมีใจที่จะสืบสานรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของหมู่ตน ดังที่ Burusphat et al. (2011: 492) สรรพพบว่า คนไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรีทั้งกลุ่มวัยสูงอายุ วัยกลางคน และวัยหนุ่มสาว (ค่าเฉลี่ยร้อยละร้อย) เห็นว่าควรอนุรักษ์ภาษา วัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม เรื่องราวประวัติความเป็นมา ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ (ไทดำ) จากถิ่นฐานดั้งเดิมประเทศเวียดนามกระทั่งอพยพมาอยู่ประเทศไทยที่จังหวัดเพชรบุรี จนมาเป็นคนไทยพื้นถิ่นชาติพันธุ์หนึ่งของจังหวัด รวมทั้งความภูมิใจในความเป็นกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้รับการบอกเล่าสืบทอดรุ่นจนเกิดการซึมซับ ธรรมเนียมสายตระกูลและการสืบผีที่ยังคงถือปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยทรงดำยังเหนียวแน่นฉันท์พี่น้องร่วมเชื้อสายไม่เพียงแต่กับชาวไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรีด้วยกันเท่านั้น แต่ยังประสานสัมพันธ์กับพี่น้องไทยทรงดำในจังหวัดอื่นของประเทศไทย จิตสำนึกในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี การร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจ สนับสนุนการจัดหรือทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ นอกจากการเข้าร่วม ยังลงแรงช่วยกัน และร่วมบริจาคเงินหรือสิ่งของตามโอกาสและกำลังทรัพย์ ต่างบอกกันว่าทำด้วยใจ

2.2 ผู้รู้/ผู้อาวุโสของชุมชน

ผู้รู้/ผู้อาวุโส เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม และเป็นที่ยอมรับนับถือ ชุมชนมีผู้รู้ชาวไทยทรงดำอยู่ในตำบลต่าง ๆ ซึ่งหลายท่านถือเป็นปราชญ์

ของกลุ่ม มีความสามารถ ความชำนาญเฉพาะด้านเป็นอย่างดี อาทิ ด้านการทอผ้า การปั้นเกล้า (เกล้าผม) การเล่นแคน (หมอลำแคน) การรำฟ้อน การทำอาหารไทยทรงดำ การดำข้าวเม่า การจักสานเครื่องใช้ในพิธีกรรม เป็นต้น บางท่านรู้รอบเรื่องราวไทยทรงดำ สามารถให้ข้อมูลตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ตลอดจนความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี นอกจากนี้บางหมู่บ้านยังคงมีผู้รู้ด้านพิธีกรรมและเป็นผู้ประกอบพิธี ได้แก่ แม่มด (ผู้ประกอบพิธีกรรมผู้หญิง) พอมด (ผู้ประกอบพิธีกรรมผู้ชาย) หมอลำ (ผู้ประกอบพิธีเล่นเรื่อง) และเขือย (ผู้ประกอบพิธีศพ) ผู้รู้ ผู้อาวุโส นอกจากจะเป็นผู้ปฏิบัติวัฒนธรรม พบว่าชุมชนมีบุคคลกลุ่มนี้เป็นพลังและส่วนร่วมสำคัญของการขับเคลื่อนในเรื่องการรักษา สืบทอด พื้นฟูวัฒนธรรมไทยทรงดำ เป็นต้นว่า เป็นผู้ริเริ่มตั้งศูนย์วัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์ไทยทรงดำ เป็นครูภูมิปัญญา เป็นผู้แสดงหรือสาธิต วัฒนธรรม เป็นคณะกรรมการกลุ่มไทยทรงดำกลุ่มต่าง ๆ บางท่านก็เป็นกรรมการสภาวัฒนธรรมซึ่งมีบทบาททางสังคม

2.3 กลุ่มทางสังคม

ในชุมชนมีกลุ่มไทยทรงดำของหมู่บ้านต่าง ๆ ที่รวมตัวกันขึ้นมาโดยเฉพาะ เช่น กลุ่มไทยทรงดำบ้านท่าไต้ กลุ่มไทยทรงดำบ้านหนองปรัง กลุ่มอนุรักษวัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านดอนขวาง เป็นต้น สมาชิกกลุ่มมีประมาณ 10-20 คน ตั้งเป็นกลุ่มทำงาน มีผู้ทำหน้าที่ประสานกลุ่มและคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม อาทิ เลขานุการ เภรัญญิก ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น กลุ่มไทยทรงดำของหมู่บ้านเกิดขึ้นมานานแล้ว มีบทบาทในการประสานและดำเนินการจัดงานประเพณีไทยทรงดำประจำปีของหมู่บ้านและกิจกรรมทางวัฒนธรรมไทยทรงดำอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีชมรมไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรี ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2559 จากการริเริ่มของอาจารย์สังวรณ์ หอมเย็น อดีตครูใหญ่วัดอ่าวไร่ คณะกรรมการบริหารของชมรมใช้วิธีทาบทามกันเองในหมู่ผู้ริเริ่ม มีด้วยกัน 21 คน (ปัจจุบันเหลือ 19 คน) จาก 13 ตำบลใน 6 อำเภอของจังหวัด และมีที่ปรึกษาอาวุโสท่านอื่น ๆ จากหลายชุมชน โดยมีนายบุญเลิศ ยอดแก้ว (นายกองค์การบริหารตำบลหนองชุมพลเหนือ อำเภอเขาย้อย) เป็นประธานชมรม จนถึงปัจจุบัน สมาชิกชมรมร่วมงานกันด้วยใจไม่มีค่าตอบแทนเช่นเดียวกันกับกลุ่มไทยทรงดำหมู่บ้าน ไม่มีที่ตั้งของชมรมและการจัดตั้งไม่ได้จดทะเบียน แต่เป็นที่รู้จักกันในหมู่ชาวไทยทรงดำไปจนถึงระดับจังหวัด คณะกรรมการจะนัดประชุมกันเป็นครั้งคราวโดยใช้สถานที่ตามความสะดวก

ชมรมมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและขับเคลื่อนโครงการหรือกิจกรรมของชาวไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐตั้งแต่ระดับจังหวัดลงมา ถึงระดับชุมชน กับกลุ่มไทยทรงดำของหมู่บ้านและชาวบ้าน ดูแลการจัดงานไทดำรวมใจเทิดไท้พระจอมเกล้า การจัดทำปฏิทินไทยทรงดำ และกิจกรรมทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ทั้งยังมีส่วนสำคัญในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ไปยังพี่น้องชาวไทยทรงดำ โดยอาศัยพลังคณะกรรมการและที่ปรึกษาชมรมซึ่งเป็นที่รู้จักนับหน้าถือตาและกว้างขวางในชุมชนพื้นที่ตนเอง รวมทั้งติดต่อประสานเครือข่ายไทยทรงดำจังหวัดอื่น สมาชิกบางคนยังเป็นคณะกรรมการของมูลนิธิไทยทรงดำและสมาคมไทดำ (ประเทศไทย) ทั้งเป็นกรรมการกลุ่มไทยทรงดำของหมู่บ้านด้วย

2.4 ผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี โดยเฉพาะเขตพื้นที่ที่มีคนไทยทรงดำอยู่จำนวนมาก หลายคนหรือเกือบทุกคนเป็นคนเชื้อสายไทยทรงดำ บ้างก็เกี่ยวข้องเป็นเขยเป็นสะใภ้ มีบทบาทในฐานะผู้นำที่เป็นทางการสืบมาแต่รุ่นอดีต มีทั้งที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ยกตัวอย่างหมู่บ้านห้วยท่าช้าง ตำบลห้วยท่าช้าง อำเภอเขาย้อย ชาวบ้านมีเชื้อสายไทยทรงดำแทบทุกบ้าน ผู้นำชุมชนนี้ทั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งเจ้าอาวาสล้วนเป็นคนไทยทรงดำ นอกจากนั้นมีคนเชื้อสายไทยทรงดำที่ทำงานในหน่วยงานราชการหรือเกี่ยวเนื่องกับส่วนราชการ เช่น เป็นครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่เทศบาล เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งที่เป็นคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอหรือตำบล ซึ่งมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและวัฒนธรรมของท้องถิ่น กล่าวได้ว่า การที่มีผู้นำชุมชนเป็นคนเชื้อสายไทยทรงดำมีส่วนเป็นแรงสนับสนุน ผลักดันการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยทรงดำให้เกิดขึ้น ทั้งเรื่อง การสนับสนุนโครงการ การระดมและบอกกล่าวชาวบ้าน

2.5 หน่วยงานภาครัฐ

หน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องการดำเนินการ งบประมาณและการเข้าร่วม และได้รับไว้ในแผนงานประจำปีของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี (Phetchaburi Provincial Cultural Office, 2020) จัดสรรงบประมาณมาเป็นลำดับตามความเกี่ยวข้องตั้งแต่หน่วยงานระดับจังหวัด ได้แก่ สำนักงาน

วัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด สภาวัฒนธรรม และหน่วยงานระดับท้องถิ่นซึ่งรับผิดชอบดูแลส่วนชุมชนโดยตรง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลตำบล ตลอดจนสถานศึกษา โดยให้งบประมาณสนับสนุนสำหรับจัดงานประเพณีไทยทรงดำประจำปี การสร้างศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำ หรือในการการตั้งกลุ่มทอผ้า สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ของแต่ละอำเภอยังเข้าร่วมสนับสนุน ส่งเสริม จัดหลักสูตรการทอและตัดเย็บเสื้อผ้าไทยทรงดำโดยใช้ครูภูมิปัญญาชาวไทยทรงดำเป็นผู้ถ่ายทอด นอกจากนี้ภาครัฐมีส่วนในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของชาวไทยทรงดำผ่านสื่อ เช่น เว็บไซต์จังหวัด/อำเภอ/ตำบล และสื่อมวลชนท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีการแสดงหรือสาธิตทางวัฒนธรรม

2.6 การสื่อสาร

ชุมชนไทยทรงดำมีการสื่อสารและติดต่อประสานการทำงานแบบเครือข่าย ทั้งสื่อสารเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และรายบุคคล ในการจัดงานหรือดำเนินกิจกรรมใด ๆ ยกตัวอย่าง การจัดงานไทยทรงดำประจำปี กลุ่มไทยทรงดำหมู่บ้านจะนัดหมายประชุมสมาชิกเพื่อวางแผนดำเนินงานแจ้งประสานชมรมไทยทรงดำ ผู้นำชุมชนหมู่บ้านอื่น ทั้งตำบลเดียวกันและต่างตำบล รวมทั้งหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อขอความอนุเคราะห์ การสนับสนุน และเชิญเข้าร่วม เช่นเดียวกันในการจัดงานไทดำรวมใจเกิดไทพระจอมเกล้าชมรมไทยทรงดำนัดประชุมคณะกรรมการจัดงาน ประสานกับกลุ่มไทยดำหมู่บ้านต่าง ๆ หน่วยงานท้องถิ่น ตลอดจนกลุ่มไทยทรงดำนอกจากหวัด โดยมีการใช้ช่องทางสื่อสารที่ทันสมัยตามยุคผ่านไลน์กลุ่มที่สร้างขึ้นเฉพาะสำหรับสมาชิกของคณะกรรมการชมรมไทยทรงดำ ประธานเครือข่ายไทยทรงดำจังหวัดอื่น และกลุ่มไทยทรงดำหมู่บ้านต่าง ๆ ทำให้การติดต่อประสานงานหรือแจ้งข่าวสารได้อย่างทั่วถึงพร้อมกันและมีความรวดเร็ว สื่อสารต่อไปยังผู้นำชุมชนประชาสัมพันธ์ปากต่อปากบอกกล่าวไปยังชาวบ้าน หรือใช้เสียงตามสายหมู่บ้าน ป้ายประชาสัมพันธ์ ฟीน้องชาวไทยทรงดำชุมชนต่าง ๆ ก็จะรับรู้โดยทั่วถึงกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ชุมชนไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรีมีศักยภาพในการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตน โดยมีความร่วมมือกันในกิจกรรมการอนุรักษ์

วัฒนธรรมและมีรูปแบบการจัดการที่เป็นรูปธรรม สามารถเขียนเป็นโมเดลรูปแบบการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยทรงดำและปัจจัยเกื้อหนุนต่อการจัดการให้บรรลุผล ดังแสดงในภาพที่ 9

รูปแบบการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำพิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) รูปแบบการจัดการที่เป็นการสืบทอดและฟื้นฟู ได้แก่ การจัดงานกิจกรรมทางวัฒนธรรม การจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมไทยทรงดำในโรงเรียน การตั้งกลุ่มทอผ้า และการจัดบริการทางวัฒนธรรม คนเชื้อสายไทยทรงดำได้แสดงออกทางวัฒนธรรมร่วมกันในงานไทยทรงดำประจำปี การจัดงานนอกจากเป็นการสืบทอดประเพณีและสานสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ ยังช่วยธำรงวัฒนธรรมการแต่งกาย อาหารพื้นบ้านที่ทำจัดเลี้ยง รวมทั้งการใช้ภาษาไทยทรงดำระหว่างหมู่พวกพ้องผู้ร่วมงาน ดังที่อดีตกำนันและอดีตนายก อบต. ตำบลหนองปรังชาวไทยทรงดำท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า “มันเป็นประเพณี การจัดงานเป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน คนไทยทรงดำชอบรื่นเริง มาร่วมทุกเพศทุกวัย ได้แต่งตัวมาประชันกัน ฟีน้องไทยทรงดำทั่วทุกสารทิศได้มาพบปะพูดคุย” (Luanmuang, interview, 2020) ผู้วิจัยมองว่าการจัดงานประจำปีเป็นรูปแบบการจัดการที่ประสบผลและยังจะมีอยู่สืบต่อไป ด้วยกลายเป็นงานประเพณีประจำท้องถิ่น ทั้งยังได้รับการบรรจุไว้ในแผนกิจกรรม/งานวัฒนธรรมของจังหวัด สำหรับการจัดการเรียนการสอนวัฒนธรรมในโรงเรียนทำให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมไทยทรงดำแก่เยาวชน ได้เรียนรู้และปฏิบัติ ครูเชื้อสายไทยทรงดำและผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านมีความสำคัญ เป็นผู้ถ่ายทอดที่ดี การจัดตั้งกลุ่มทอผ้าช่วยสืบสานให้วัฒนธรรมการทอผ้าไทยทรงดำยังดำรงอยู่และคนไทยทรงดำมีชุดแต่งกายและผ้าทอใช้ในกิจพิธี ส่วนการจัดบริการทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการรับเล่นดนตรีของคณะวงแคนหรือการรับจัดพิธีศพแบบไทยทรงดำ แม้มีผลประโยชน์เป็นค่าตอบแทน (การร่วมช่วยกันก็ยังดี) ก็นับว่ามีส่วนในการสืบทอดวัฒนธรรม ช่วยให้ดำเนินกิจทางวัฒนธรรมนั้นได้สืบต่อไป ทั้งยังผลให้วัฒนธรรมได้รับการสืบทอดในหมู่ผู้บริการวัฒนธรรมด้วย 2) รูปแบบการจัดการที่เป็นการเผยแพร่ ได้แก่ การตั้งศูนย์/พิพิธภัณฑ์ และการจัดทำปฏิทินไทยทรงดำทั้งศูนย์วัฒนธรรมในโรงเรียน ศูนย์ประจำตำบล และพิพิธภัณฑ์ ได้ใช้เป็นแหล่งเผยแพร่/เรียนรู้วัฒนธรรมไทยทรงดำ ในขณะที่ศูนย์วัฒนธรรมของหมู่บ้านใช้นาเสนออัตลักษณ์ของ

ภาพที่ 9 โมเดลรูปแบบการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรี และปัจจัยเกื้อหนุนต่อการจัดการให้บรรลุผล

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้สืบทอดวัฒนธรรมผ่านเรือนไทยทรงดำและแสดงพื้นที่ทางวัฒนธรรม (cultural space) ของกลุ่มไทยทรงดำ นำเสียดายว่าศูนย์ของหมู่บ้านบางแห่งปัจจุบันกลายเป็นเพียงสิ่งปลูกสร้างที่บังถึงกลุ่มชาติพันธุ์คนในท้องถิ่นเท่านั้น ไม่ได้ใช้ประโยชน์ดั้งเดิม ควรที่ชุมชนจะหันกลับมาพิจารณาเรื่องในส่วนการจัดทำปฏิทินไทยทรงดำเป็นสื่อทางวัฒนธรรมที่ไม่เพียงแต่เผยแพร่การนับวันแบบไทยทรงดำ ยังได้ใช้ประชาสัมพันธ์งานประเพณีและกิจกรรมทางวัฒนธรรมไทยทรงดำอีกด้วย

การที่กลุ่มไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรีสามารถจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ เพราะมีปัจจัยเกื้อหนุนหลายอย่างประกอบด้วยกันเป็นต้นทาง (ต้นน้ำ) ของการจัดการ ความมีจิตสำนึกร่วมทางชาติพันธุ์เป็นปัจจัยสำคัญแรกเริ่มที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเชื้อสาย และมีใจที่อยากจะธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เกิดความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจ สนับสนุนในการดำเนินการหรือเข้ามามีส่วนร่วม ชุมชนมีผู้รู้/ผู้อาวุโสเข้ามาเป็นบทบาทเป็นผู้นำ ผู้ริเริ่มและบุกเบิกในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรม รวมทั้งเป็นครูภูมิปัญญา มีกลุ่มทางสังคมคือกลุ่มไทยทรงดำของแต่ละหมู่บ้านและชมรมไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรีที่มีศักยภาพในการประสานงานกับทางราชการและภายในหมู่บ้าน มีผู้นำชุมชนเชื้อสายไทยทรงดำที่เป็น

แรงสนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น และปัจจัยด้านการสื่อสารที่ดีในการติดต่อประสานการทำงานและสื่อสารต่อชุมชน เหล่านี้นับเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญพื้นฐาน นอกจากนั้นยังมีปัจจัยเกื้อหนุนภายนอกคือ การได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานภาครัฐ สอดคล้องกับ Phuangngams (2019) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญซึ่งส่งผลให้ชุมชนสามารถจัดการตนเอง กลุ่มไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรียังคงความสัมพันธ์ระบบเครือข่ายบนพื้นฐานความสำนึกร่วมทางชาติพันธุ์ มีผู้รู้/ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชนเชื้อสายไทยทรงดำในละแวกหมู่บ้านต่าง ๆ และมีกลุ่มทางสังคม เป็นเครื่องมือและกลไกขับเคลื่อนในการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ผลการวิจัยนำไปเห็นว่า ชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและปฏิบัติให้ประสบผล ไม่ว่าจะเป็นการจัดงานประเพณีไทยทรงดำประจำปีหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมอื่น ๆ การทำศูนย์วัฒนธรรม/พิพิธภัณฑ์ การตั้งกลุ่มทอผ้า การทำปฏิทินไทยทรงดำ การจัดบริการทางวัฒนธรรม ชาวบ้านไทยทรงดำเป็นผู้ริเริ่มจัดทำ ดำเนินการ กระทั่งดูแลรักษา หน่วยงานภาครัฐเข้ามาร่วมช่วยเหลือสนับสนุน โรงเรียนท้องถิ่นมีบทบาทส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ โดยร่วมกับชุมชน เป็นไปตามแนวคิดเรื่องการธำรงรักษา

วัฒนธรรมว่า การธำรงรักษาวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดจากจิตใจที่อยากจะทำ (นั่นคือความต้องการของชาวไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรี) และกระบวนการทำงานที่ประสานความร่วมมือระหว่างคนภายในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนี้ผลที่เกิดขึ้น (ปลายทาง) จากการจัดการร่วมกันเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมยังทำให้ชาวไทยทรงดำจังหวัดเพชรบุรีรวมกันเหนียวแน่นและมีความเข้มแข็งของกลุ่ม มีตัวตนทางชาติพันธุ์ในสังคมสำหรับชุมชนกลุ่มอื่นสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมทั้งด้านรูปแบบการจัดการและการสร้างปัจจัยเกื้อหนุนต่อการจัดการเพื่อรักษาวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม กลุ่มไทยทรงดำในจังหวัดเพชรบุรีตระหนักถึงการที่ชุมชนไทยทรงดำมีผู้อาวุโสของชุมชนเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญต่อการนำพาและอนุรักษ์วัฒนธรรม จึงมีความห่วงใยว่าหากคนรุ่นนี้ไม่อยู่แล้วจะขาดผู้สานต่อ ประการนี้ทำให้มีคนรุ่นใหม่มาร่วมทำงานในการสืบสานและรักษาวัฒนธรรมไทยทรงดำต่อไป ในเรื่องนี้ชุมชนควรส่งเสริมและผลักดันให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามาเป็นคณะทำงานทั้งในส่วนกลุ่มไทยทรงดำของหมู่บ้านและของชมรมไทยทรงดำ หรือเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้กระบวนการทำงานและสร้างการมีจิตสำนึกทางชาติพันธุ์ รวมทั้งจิตสาธารณะให้เกิดแก่ผู้จะเข้ามาทำงานเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ต้องมีความเสียสละทั้งแรงกายและเวลา การขยายผลต่อจากงานวิจัยนี้นำไปสู่ข้อมูลสะท้อนให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำและหน่วยงานบริหารด้านวัฒนธรรมจังหวัดเพื่อเข้ามาส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งผลักดันการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อ เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนให้แก่การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานทางวัฒนธรรม จุดที่อาจนำมาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายคือการบรรจุกิจกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยในแผนงานด้านวัฒนธรรมของจังหวัดหรือระดับท้องถิ่น ในส่วนของจังหวัดเพชรบุรีได้กระทำการนี้ช่วยให้กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำเป็นรูปธรรมชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่ากลุ่มเยาวชนด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเครือข่ายเพชรบุรีดีจัง อาทิกลุ่มรักษ์หนองปรัง เป็นกลุ่มเยาวชนเชื้อสายไทยทรงดำที่มีใจรักในการสืบสานวัฒนธรรมของไทยทรงดำ และ

กลุ่มกระสายน้อย เป็นเยาวชนหมู่บ้านท่าโล่ที่รวมกลุ่มเรียนรู้ทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทอผ้าพื้นถิ่น การทำอาหาร ฯลฯ ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นควรสนับสนุนกลุ่มเหล่านี้มากขึ้น เพื่อเป็นคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องการรักษา สืบต่อวัฒนธรรมไทยทรงดำและวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

2. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ ชุมชน หน่วยงานระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด ตลอดจนนักพัฒนา นักวิชาการ สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนจัดการหรือพัฒนาชุมชนในมิติทางวัฒนธรรม หรือใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการจัดการตนเองของชุมชนด้านวัฒนธรรมชุมชน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาต่อไป ศึกษาวิจัยถึงการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดอื่น ๆ ทั้งในด้านการบริหาร กระบวนการจัดการเพื่อรักษาวัฒนธรรม รวมถึงการศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่กว้างขวางขึ้นในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย นวัตกรรม และการสร้างสรรค์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ประจำปีงบประมาณ 2563 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ คณะวิทยาการจัดการและผู้ให้ข้อมูลวิจัยทุกท่าน

References

- Ardsmiti, Narong. (2012). Nation state, Ethnicity, and Identity of Black Tai (รัฐชาติ ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ไทดำ). *Journal of Sociology and Anthropology*, Thammasat University, 31(2): 53-78.
- Bunnoi, Jarat, Leader of Ban Tha Lo Weaving Group. Interview, August 26, 2021.
- Burusphat, Somsonge, Deepadung, Sujaritlak, Suraratdech, Sumittra, Patpong, Pattama, Ardsmiti, Narong, & Setapong, Pichet. (2011). *Language Uses and Attitudes towards Languages and Ethnic Tourism of Ethnic Groups in the Western Region of Thailand* (การใช้ภาษา และทัศนคติต่อภาษา และการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย). Nakhon Pathom: Research Institute for Languages and

- Cultures of Asia, Mahidol University.
- Chen, V. H. (2014). Cultural Identity. **Key Concepts in Intercultural Dialogue**, 22. [Online]. Retrieved from December 10, 2020 from <https://centerforinterculturaldialogue.files.wordpress.com/2014/07/key-concept-cultural-identity.pdf>
- Hall, S. (1990). Cultural Identity and Diaspora. In J. Rutherford (Ed.), **Identity: Community, Culture, Difference**, (pp. 222-237). London: Lawrence and Wishart.
- Luanmuang, Phanat, Thai Song Dam Community Leader. Interview, September 11, 2020.
- Muenjanchoey, Renu. (2014). **Cultural Capital for Thai Song Dam's Development in Nakhon Pathom Province** (ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาภูมิชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม). Doctoral dissertation, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand.
- Phetchaburi Provincial Cultural Office. (2020). **Action plan of the Phetchaburi Provincial Cultural Office for the year 2020** (แผนปฏิบัติการของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี ประจำปี 2563). [Online]. Retrieved March 10, 2021 from https://www.m-culture.go.th/phetchaburi/more_news.php?cid=43
- Phuangngams, Kowit. (2019). **Community and Local Self-Governance** (การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น) (2nd ed.). Nonthaburi: Dharmmasarn.
- Premssirat, Suwilai, Deepadung, Sujaritlak, Buasroung, Apinya, Srichampa, Sophana, Thaweesak, Amorn, Suwannakat, Ekapong, Choosri, Isara, Thawornpat, Mayuree, & Dumsa-Ard Prapasri. (2004). **Ethnolinguistic maps of Thailand** (แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย). Bangkok: The Office of the National Culture Commission.
- Ritthiphaophon, Priyanan. (2012). **Role of subdistrict administrative organization of Thaisongdum culture case study : Dornmanaw Subdistrict Administrative Organization, Songphingong, Suphanburi** (บทบาทขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำกรณีศึกษา : องค์การบริหารส่วนตำบลดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี). Master's dissertation, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand.
- Thai Throng-Dum Thailand Foundation. (2005). **Thai Throng-Dum Thailand Foundation** (มูลนิธิไทยทรงดำประเทศไทย). Nakhon Pathom: Thai Throng-Dum Thailand Foundation.
- Thammawimutti, Apiluck, & Siriwong, Phitak. (2017). Thai Song Dam Identity Maintenance: Discursive Practice to Strong Community Building of Hua Kao Jeen Village (การดำรงอัตลักษณ์ไทยทรงดำ : ภาวปฏิบัติทางวาทกรรมสู่การสร้างคามเข้มแข็งของชุมชนหมู่บ้านหัวเขาจีน). **Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)**, 10(1): 1552-1571.
- Topanurakkun, Uamporn. (2015). **A participatory action research in conserving and passing on Thai Song Dum's cloth weaving wisdom** (การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ). Doctoral dissertation, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand.